

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Захист осіб, які надають допомогу в запобіганні та виявленні корупції (викривачів) є невід'ємною складовою боротьби з корупцією як негативним суспільним явищем. Відповідно до законодавства України особою, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривачем), є особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою. Відповідно до вищезазначеного особа або член її сім'ї не може бути звільнена чи примушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності чи піддана з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням нею про порушення вимог закону іншою особою.

Службові викриття залежно від адресата повідомлень про порушення вимог закону можуть бути внутрішніми або зовнішніми. Внутрішні службові викриття – це повідомлення особою про порушення своєму начальнику або іншій особі всередині організації, яка офіційно уповноважена або може належним чином відреагувати на ситуацію з порушенням. При зовнішньому службовому викритті інформація про правопорушення передається за межі організації. На нашу думку, в органах державної влади, а також в юридичних особах приватного та публічного права має бути визначена особа, яка уповноважена приймати повідомлення про порушення закону, розглядати їх, а також вирішувати питання про реагування на такі повідомлення у межах процедури, передбаченої законодавством. Відповідно до національного антикорупційного законодавства таким спеціально уповноваженим суб'єктом юридичних осіб може стати особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми.

Відповідно до законодавства України особа може визнаватися викривачем лише у тому випадку, коли вона обґрунтовано переконана, що інформація, яка міститься у повідомленні, є достовірною. Окрім того, інформація змістовно повинна стосуватися порушення вимог Закону іншою особою. Отже, ознаками повідомлення викривача Закон визнає такі: 1) за змістом – це інформація про порушення вимог Закону іншою особою; 2) достовірність такої інформації; 3) обґрунтована переконаність викривача про це. Перша ознака вказує на те, що повідомлення може стосуватися будь-якого кримінального правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, протиправність яких передбачена і в КК України, КУпАП, та відповідають ознакам корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією (змішана протиправність).

Інформація, яка міститься у повідомленні викривача, має бути достовірною. Достовірність інформації – це властивість фактичних даних про порушення іншою особою вимог Закону, що ґрунтується на внутрішньому переконанні викривача. Окрім того, у повідомленні викривача не лише повинні наводитися певні факти порушення іншою особою вимог Закону, вони мають аргументовано мотивуватися, підтверджуватися. Тобто саме повідомлення не може бути непереконаливим. Обґрунтованість повідомлення викривача має відобразитись у вигляді його мотивування; вмотивованість посилює обґрунтованість повідомлення, надає йому внутрішню і зовнішню переконливість, полегшує розуміння повідомлення особою або органом, до якого воно було подано. Якщо повідомлення викривача є невмотивованим, то воно є і необґрунтованим, а тому у випадку надання повідомлення про порушення іншою особою вимог Закону орган або посадова особа може повідомити заявникові про відмову у задоволенні його повідомлення. Таким чином, незважаючи на те, що у Законі є окремий розділ, присвячений державному захисту викривачів, доводиться констатувати відсутність належних механізмів реалізації відповідних законодавчих положень на практиці. Це пояснюється як недосконалістю вказаного Закону, так і відсутністю детальної регламентації процедури подання, перевірки та прийняття рішення по факту, що міститься у повідомленні викривача, а також неналежною теоретичною розробкою відповідної проблематики.

Ураховуючи проведені дослідження діяльності викривача корупції відповідно до національного антикорупційного законодавства України, доходимо таких висновків: 1) викривачем корупції може визнаватися лише особа, яка є працівником відповідного органу державної влади або юридичної особи публічного чи приватного права; 2) службові викриття залежно від адресата повідомлень про порушення іншою особою вимог Закону України «Про запобігання корупції» можуть бути внутрішніми або зовнішніми. Внутрішні службові викриття – це повідомлення особою про порушення своєму начальнику або іншій особі всередині організації, яка офіційно уповноважена або може належним чином відреагувати на ситуацію з порушенням. При зовнішньому службовому викритті інформація про правопорушення передається за межі організації. Зовнішніми отримувачами інформації можуть бути спеціально уповноважені органи або особи (омбудсмени), рідше – засоби масової інформації та громадські організації; 3) в органах державної влади, а також в юридичних особах приватного та публічного права має бути особа, яка уповноважена приймати повідомлення про порушення Закону України «Про запобігання корупції», розглядати їх, а також вирішувати питання про реагування на такі повідомлення у межах процедури, передбаченої законодавством України. Відповідно до національного антикорупційного законодавства таким спеціально

уповноваженим суб'єктом юридичних осіб може стати особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми; 4) детальна регламентація процедури внутрішнього розгляду відповідних повідомлень має здійснюватися у відомчих нормативних актах. Для полегшення цього НАЗК може розробити типовий порядок внутрішнього розгляду повідомлень про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції»; 5) у ст. 53 Закону України «Про 95 запобігання корупції» повинно передбачатися, що викривач має право звернутися з повідомленням про порушення вимог цього Закону самостійно до спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції, а також повідомити Уповноваженого або іншу посадову чи службову особу відповідного органу державної влади чи юридичної особи публічного чи приватного права, яка й повідомляє про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення спеціально уповноваженому суб'єкту у сфері протидії корупції; 6) викривачі можуть подавати як ідентифіковані, так і анонімні повідомлення про порушення Закону України «Про запобігання корупції». Ідентифіковане службове викриття – це повідомлення особи про правопорушення від свого реального імені або передача в будь-якій іншій формі, в якій може бути визначено авторство. При анонімному службовому повідомленні особа не надає жодної інформації про себе або може використовувати вигадане ім'я. У Законі України «Про запобігання корупції» слід передбачити строки розгляду як анонімних, так і ідентифікованих повідомлень викривача корупції, а також можливість подання анонімно-ідентифікованих повідомлень.

Співробітник відділу
з питань запобігання і виявлення корупції
Головного територіального
управління юстиції у місті Києві
А.О. Шандрук